

УДК 351:378(477)

Г. М. Чорний,

д. е. н., професор, Національний університет біоресурсів і природокористування України

І. А. Міщенко,

к. е. н., доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України

Д. О. Кирилюк,

к. е. н., ст. викладач, Національний університет біоресурсів і природокористування України

ГЕНЕЗИС МЕТОДІВ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ НА РІВНІ СУБ'ЄКТІВ АГРОБІЗНЕСУ

G. Chornij,

Doctor of Economics, Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

I. Mishchenko,

Ph.D., Associate professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

D. Kyrylyuk,

Ph.D., Senior lecturer, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

GENESIS OF SCIENTIFIC METHODS RESEARCH AT THE LEVEL OF AGRIBUSINESS

Поглиблюється тлумачення змісту поняття "методи дослідження", обґрунтовується теоретичний зміст методів дослідження та їх походження, з'ясовується ієрархія методів дослідження на основі ієрархії об'єктів дослідження та відповідних знань (наук) цим об'єктам.

Interpretation of the concept of "research methods", justified the theoretical content of research methods and their origin, it turns out a hierarchy of research methods on the basis of the hierarchy of research and relevant knowledge (science) those objects.

Ключові слова: методи, генезис, об'єкт пізнання, ієрархія, методологія дослідження, суб'єкти агробізнесу.

Key words: methods genesis, the object of knowledge, hierarchy, research methodology, the subjects of agribusiness.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Хоч ситуація залишається поки що прикрою, але заради наукової істини належить визнати той факт, що серед науково-педагогічних працівників, які безпосередньо керують підготовкою магістерських і дисертаційних робіт, ще не визріла і не сформувалась принципово типова позиція щодо методології дослідження в аграрному бізнесі.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Серцевиною методології дослідження беззаперечно є методи дослідження, сутність яких в наукових публікаціях та в навчальній літературі теж тлумачаться неоднозначно, а їхній генезис з'ясовується по-різному. Серед авторів

цих джерел є: Андрійчук В.Г. [1], Гальчинський А.С. [2], Ганін В.І. [3], Єрмаков О.Ю. [4], Кандиба А.М. [5], Клименко М.О. [6], Крушельницька О.В. [7], Сурмін Ю.П. [8], Цехмістрова Г.С. [9], Шейко В.М. [11], та інші. Такий стан цієї справи потребує подальших досліджень.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Поглибити поняття "методи дослідження" на рівні суб'єктів агробізнесу та з'ясувати їх генезис.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Серед наукових публікацій, присвячених методам дослідження, є ґрунтовна праця

Ю.П. Сурміна "Майстерня вченого", в якій автор з посиланням на першоджерела наводить наступні приклади тлумачення поняття "методи дослідження":

— "...діяльність, спрямована на об'єкт з метою одержання знань про нього";

— "...правильний шлях, засіб досягнення будь-якої мети";

— "...засіб пізнання, спосіб відтворення дійсності в нашій свідомості";

— "...система принципів та правил практичної і теоретичної діяльності";

— "...сукупність систематизованих пізнавальних операцій";

— "...сукупність пізнавальних процедур";

— "...сукупність відносно рівнозначних операцій";

— "...система дій з досягнення поставлених цілей";

— "...сукупність принципів, процедур і конкретних методик";

— "...форма зв'язку дослідника з об'єктом дослідження";

— "...засіб...вдосконалення і розвитку знань";

— "...один з інтеграційних механізмів науки" [8, с. 120].

Вагомість поняття "методи дослідження" та його складність підтверджується багатоваріантними визначеннями, що наведені в огляді джерел, використаних Ю.П. Сурмінім. Певно, ця обставина стала на заваді самому Ю.П. Сурміну на основі проведеного аналізу сформулювати однозначне тлумачення терміну "метод". В його авторському розумінні "метод — сукупність певних правил, прийомів, норм пізнання, оцінки або дії" [8, с. 120]. Уважний аналіз цього визначення викликає сумнів з приводу того, що в цьому реченні підмет "метод" з'ясовується п'ятьма присудками — "правила, прийоми, норми пізнання, оцінки або дії", які не є синонімами. Читачеві таке розмите визначення сутності поняття "метод" зрозуміти важко.

Різні варіанти визначення цього поняття мають місце в працях Пономаренко Л.А. [12, с. 9], Єрмакова О.Ю. [4, с. 198], Цехмістрової Г.С. [9, с. 80], Крушельницької О.В. [7, с. 78], Кандиби А.М. [5, с. 63], Клименко М.О. [6, с. 57]. Авторське тлумачення методу дослідження теж офіційно оприлюднене, але воно потребує деяких додаткових коментарів, щоб дійти до читача [10].

У цьому контексті суттєво чітко і однозначно стверджувати, що методи дослідження існують у двох іпостасях, а саме: методи як явище в практичній роботі дослідника і методи як наукове поняття, тобто елемент науки.

По-перше, методи в практичній діяльності дослідника — це явище, яке полягає в тому, що дослідник використовує певні способи у формі дій, операцій, робіт для виконання функціональних (процесуальних) елементів змісту дослідження. При цьому дія дослідника є елементарною (простою) функцією, а операція — складною функцією, бо вона складається з певних дій. Робота буде ще складнішою функцією, бо вона є в натурі сукупністю операцій.

Тому-то елементарний метод дослідження як явище — це спосіб дослідження у формі виконання конкретної дії. Це простий метод. А методи у формі виконання окремих операцій і робіт будуть складними, тобто такими, що складаються з простих методів. Таким складним методом є експеримент.

Наприклад, експериментальна перевірка гіпотези про вплив на прибуток торгівельної фірми тривалості зберігання бананів у холодильнику та ціни їх реалізації в локальному регіоні може розглядатись як робота. У цій роботі наявна низка операцій: щодобове встановлення зростання вартості зберігання; щодобове виявлення нестандартних плодів для термінової реалізації; постійне спостереження за динамікою цін на ринку, їх фіксування та аналіз. Остання операція складається з простих дій — щодобове спостереження за ціною реалізації бананів на ринку регіону, фіксування ціни в пам'яті виконавця роботи або на паперових чи електронних носіях інформації, побудови графіка зміни цін протягом певного періоду часу за допомогою комп'ютера або вручну на папері. Саме ці прості дії і будуть аналогами елементарних способів: зчитування цінників з використанням органів зору з подальшим фіксування цін в пам'яті виконавця або шляхом запису рукою оператора на папері. Фіксування цін полегшує використання електронних пристроїв — сканерів, фотоапаратів і т.п.

Отже, методи дослідження як явище — це способи дослідження у формі виконання дослідником дій (прості елементарні методи), операцій (складні методи), робіт (надскладні методи).

По-друге, лінгвістичний аналіз змісту кожного методу дослідження незалежно від його складності свідчить про те, що в ньому закована відповідь на запитання "як?", тобто як виконувати окрему дію, як виконувати окрему операцію, як виконувати окрему роботу. Це свідчить про те, що діяльність дослідника не довільна, а вона регламентується певними об'єктивними чинниками, а саме: законами і принципами (правилами). З цих позицій можна

стверджувати, що метод як теоретичне поняття — це спосіб реалізації вимог законів і принципів конкретної галузі знань (науки) і є її складовим елементом.

У кожній галузевій науці, в тому числі, і в економіці аграрних підприємств, діють свої закони і принципи, а на їх основі формуються специфічні методи дослідження з метою розширення, поглиблення чи поновлення наявних знань.

Суб'єкти аграрного бізнесу як об'єкти дослідження не існують ізольовано в просторі і в часі; вони є структурними елементами об'єкта дослідження вищого порядку — агровиробництва з відповідними знаннями про нього — аграрною економікою. В свою чергу об'єкт аграрного виробництва входить до складу об'єкта дослідження вищого по відношенню до нього порядку, який називається суспільне виробництво з відповідними знаннями про нього у формі загальної економічної теорії. Аналогічно суспільне виробництво є свого роду елементом об'єкта дослідження — суспільства, з притаманними йому науками. І нарешті суспільство, відповідно, є частиною глобального об'єкта дослідження — усього матеріального і духовного світу з відповідними знаннями на його рівні. Текстовий опис цього явища краще сприймати, користуючись рисунком 1, що містить ієрархічні рівні груп об'єктів дослідження та приклади відповідних знань.

Отже, об'єкти дослідження утворюють своєрідний ієрархічний ланцюг — до елементарного об'єкта (суб'єкта аграрного бізнесу) і від глобального об'єкта (всесвіту). Аналогічний ієрархічний ланцюг логічно мусить мати місце і в знаннях (науках) відповідно до кожного об'єкта, а паралельно і ланцюг методів дослідження як складових елементів кожної науки.

Об'єкт пізнання на мікрорівні "аграрне підприємство" є елементарною частинкою об'єктів вищого рівня, а відповідно і знання про нього не можуть існувати ізольовано від знань (наук) про об'єкти вищого рівня. А тому при дослідженні суб'єктів аграрного бізнесу в певній мірі крім своїх специфічних знань об'єктивно використовуються знання (методи дослідження) вищих рівнів.

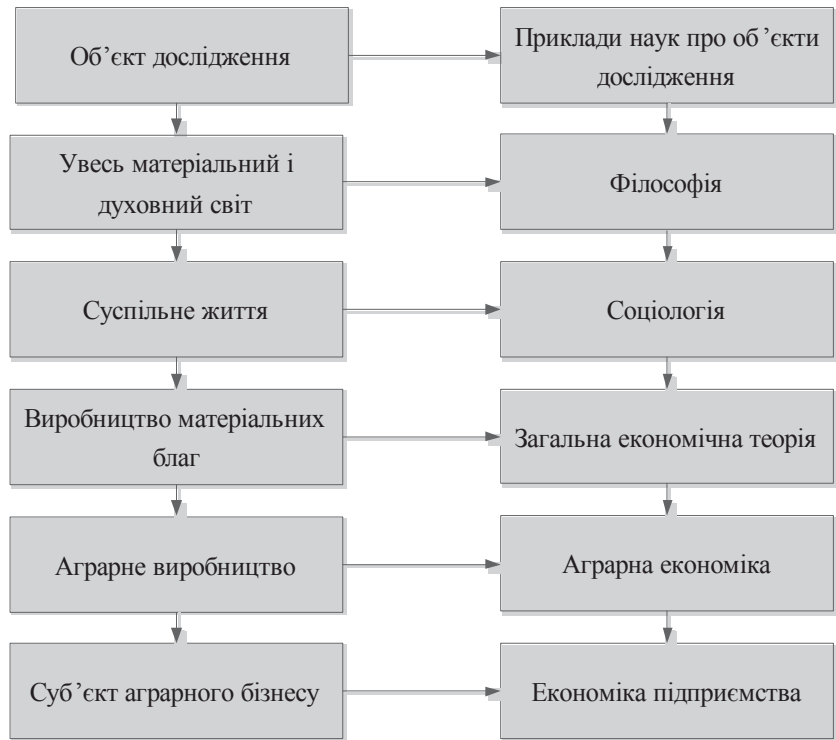


Рис. 1. Схематичне зображення ієрархії однорідних груп об'єктів дослідження прикладами знань про них

Це означає, що для дослідження на рівні суб'єктів аграрного бізнесу крім своїх "рідних" методів як способів використання знань науки "економіка агроформувань" до цієї справи залучатимуться методи наук вищих ієрархічних рівнів, а саме: аграрної економіки, економічної теорії, соціології, філософії, тощо.

Зображена на рисунку 1 схема ієрархічних рівнів об'єктів дослідження з прикладами відповідних знань допомагає з'ясувати генезис широко вживаних в наукових публікаціях словосполучення "загальнонаукові методи дослідження" в галузевих суб'єктах агробізнесу, тобто різних організаційно-правових формах агроформувань.

ВИСНОВКИ

Встановлено, що поняття "методи досліджень" належить тлумачити в двох варіантах: згідно першого варіанта — це явище в практичній роботі дослідника, суть якого полягає в певних способах у формі дій, операцій і робіт виконання функціональних елементів змісту дослідження; згідно другого варіанта — це способи використання наявних знань (законів і принципів) кожної науки для отримання нових знань.

Наукові дослідження на рівні суб'єктів аграрного бізнесу проводяться з використанням знань, акумульованих в теорії економіки

підприємств. Специфіка знань про суб'єкти аграрного бізнесу формує ("породжує") специфічні методи наукового дослідження на правах самостійної класифікаційної групи.

Знання про об'єкти дослідження вищих порядків також формують ("породжують") відповідні методи пізнання, які в обов'язковому порядку або в міру доцільності використовуються паралельно зі специфічними методами і складають класифікаційну групу загальнонаукових методів.

Література:

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: підруч. 2-ге вид. перероб. і доп. / В.Г. Андрійчук. — К.: КНЕУ. — 2002. — 624 с.
2. Гальчинський А.С. Економічна методологія. Логіка оновлення: курс лекцій / А.С. Гальчинський. — К.: "АДЕФ-Україна", 2010. — 572 с.
3. Ганін В.І. Методологія соціально-економічних досліджень: навч. посіб. / В.І. Ганін, Н.В. Ганіна, К.Д. Гурова. — К.: "Центр навчальної літератури", 2008. — 224 с.
4. Єрмаков О.Ю. Основи методології наукових досліджень: навч. посіб. / О.Ю. Єрмаков, Г.Б. Погріщук, В.І. Чорнодон. — Тернопіль: "Підручники і посібники", 2009. — 290 с.
5. Кандиба А.М. Менеджмент наукового дослідження: навч. посіб. / А.М. Кандиба. — К.: Аграрна наука, 2007. — 220 с.
6. Клименко М.О. Основи та методологія наукових досліджень: навч. посіб. / М.О. Клименко, В.П. Фещенко, Н.М. Вознюк — К.: Аграрна освіта, 2010. — 352 с.
7. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. / О.В. Крушельницька. — К.: Кондор, 2009. — 206 с.
8. Сурмін Ю.П. Майстерня вченого: підруч. для науковця / Ю.П. Сурмін. — К.: Навч.-метод. центр "Консорціум з удосконалення менеджмент-освіти в Україні", 2006. — 302 с.
9. Цехмістрова Г.С. Основи наукових досліджень: навч. посіб. / Г.С. Цехмістрова. — К.: Видавничий дім "Слово", 2003. — 240 с.
10. Чорний Г.М. Класифікація методів наукових досліджень на рівні суб'єктів агробізнесу / Г.М. Чорний, Л.М. Худолій, Я.С. Ларіна, І.А. Міщенко // Економіка АПК. — 2015. — № 12. — С. 12—18.
11. Шейко В.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник / В.М. Шейко, Н.М. Кушнарєнко. — К.: Знання, 2008. — 310 с.
12. Як підготувати і захистити дисертацію на здобуття наукового ступеня: методичні поради. — 5-те вид., виправл. і доп. / Автор-упо-

рядник Л.А. Пономаренко. — К.: Вид-во "Толока", 2011. — 80 с.

References:

1. Andreychuk, V.G. (2002), *Ekonomika ahrarynykh pidpriemstv* [The economy of agricultural enterprises], 2nd ed., KNEU, Kyiv, Ukraine.
2. Halchynskiy, A.S. (2010), *Ekonomichna metodolohiia. Lohika onovlennia* [The economic methodology. Logic Update], ADEF-Ukraine, Kyiv, Ukraine.
3. Ganin, V.I. and Ganin, N.V. Gurov, K.D. (2008), *Metodolohiia sotsial'no-ekonomichnykh doslidzhen'* [Methodology of Social and Economic Research], Centre of Educational Literature, Kyiv, Ukraine.
4. Yermakov, O.Y. Pohrishchuk, A.B. and Chornodon, V.I. (2009), *Osnovy metodolohii naukovykh doslidzhen'* [Basics of methodology of scientific research], *Pidruchnyky i posibnyky*, Ternopil, Ukraine.
5. Kandyba, A.M. (2007), *Menedzhment naukovoho doslidzhennia* [Management research] *Agricultural Science*, Kyiv, Ukraine.
6. Klimenko, M.O. Feschenko, V.P. and Voznyuk, N.M. (2010), *Osnovy ta metodolohiia naukovykh doslidzhen'* [Bases and methodology of research], *Agricultural Education*, Kyiv, Ukraine.
7. Krushelnyska, A.V. (2009), *Metodolohiia ta orhanizatsiia naukovykh doslidzhen'* [Methodology and organization of scientific research], *Condor*, Kyiv, Ukraine.
8. Surmin, J.P. (2006), *Majsternia vchenoho: pidruch. dlia naukovtsia* [Workshop scientist: textbook. for scientist], *Teach method. Center consortium to improve management education in Ukraine*, Kyiv, Ukraine.
9. Tshemistrova, G.S. (2003), *Osnovy naukovykh doslidzhen'* [Basic scientific research], *Publishing House "Word"*, Kyiv, Ukraine.
10. Chornij, G.M. Khudoliy, L.M. Larin, J.S. and Mishchenko, I.A. (2015), "Classification of research methods at the level of agribusiness", *Economy AIC*, vol. 12, pp. 12—18.
11. Shejko, V.M. and Kushnarenko, N.M. (2008), *Orhanizatsiia ta metodyka naukovodoslidnyts'koi diial'nosti* [The organization and methods of scientific research], *Knowledge*, Kyiv, Ukraine.
12. Ponomarenko, L.A. (2011), *Yak pidhotuvaty i zakhystyty dysertatsiiu na zdobuttia naukovoho stupenia* [How to prepare and defend his thesis for the degree], 5th ed., *Toloka*, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 19.04.2016 р.